

## **Luchthavenpastoraat is altijd crisispastoraat: belang en praktijk van stiltecentrum en vrijwilligers**

### **Lezing 26 juni t.g.v. viering 40 jarig bestaan Luchthavenpastoraat**

Dr. Jorien Holsappel

Hartelijk gefeliciteerd met jullie 40-jarig jubileum. Voor mij is het een eer en ontzettend leuk om hier te mogen staan. Ik heb het LHP leren kennen bij mijn onderzoek naar Stiltecentra, dat zal in 2006/2007 zijn geweest. Destijds heb ik enkele middagen in het stiltecentrum doorgebracht, pastors en vrijwilligers gesproken. Toen ik in 2011 begon bij Impact, het landelijk kennis en adviescentrum psychosociale zorg na schokkende gebeurtenissen, kruisten onze wegen regelmatig opnieuw. En elke keer ben ik onder de indruk van de hartelijkheid, de verhalen, de inzet.

In mijn verhaal van vandaag kijk ik kort naar beide aspecten die ik zo van het LHP heb leren kennen: het stiltecentrum en de inzet bij crises. Daar zou ik ook een dag over kunnen praten, maar aangezien ik nu beperkt de tijd heb, dacht ik: wat is nu de kern? Ik kwam uit bij het woord 'identiteit'.

Wat is het belangrijkste dat je mee moet nemen, als je een vlucht gaat maken? Je identiteitsbewijs. Maar als je kijkt wat een identiteitsbewijs over je zegt, dan is dat alleen maar de bevestiging van een aantal uiterlijke kenmerken. Maar zegt het ook iets over wie ik echt ben? Het lijkt zo centraal hier, je identiteit, maar in feite wordt je identiteit tegelijk ongeveer beperkt tot je paspoort. Juist je identiteit in de zin van de kern van wie je bent als mens, raakt op een plek als een luchthaven makkelijk op de achtergrond.

Daarmee bedoel ik niet iets te zeggen over de service op de luchthaven, die kan zeker mensgericht zijn, maar het is iets dat inherent is aan plekken onderweg. Ook Utrecht Centraal heeft dat bijvoorbeeld. Het is een soort 'tussenruimte', een doorgangruimte; de Franse antropoloog Marc Augé heeft ze wel beschreven als 'non-lieux', niet-plaatsen. Het is als het ware een plek waar je geen grip op hebt - de beleving van de plek wordt bepaald door het onderweg zijn, door je bestemming, door wat je achterlaat, maar aan de plek zelf 'hecht' je niet. De beleving van tijd wordt grotendeels bepaald door wachten. Je bent er één van de vele reizigers.

Juist op dat punt zie ik wat de pastores en de vrijwilligers zo knap doen: ze laten zien: ik heb aandacht voor de mens die jij bent. Ik merk je op. En ik bied een plek. Een echte plek in al die tussenruimte. Een plek die niet in het teken staat van beweging, vluchtigheid, commercie – maar een plek waar identiteiten, menselijke verbindingen geconstrueerd worden. Een plek waar je even, al is het maar symbolisch/ritueel, weer grip hebt op de dingen, waar je even op adem kunt komen of zoals dat vaak gezegd wordt: tot jezelf kunt komen.

Die plek is bijzonder, is cruciaal, daarmee bieden jullie zo iets moois. Niet alleen door hoe het eruit ziet, door de prachtige kunstwerken, de boeken. Hoewel het ook daarin al echt een 'andere' plek is, temidden van de hectiek en alle functionele ruimte van de Airport. Maar de waarde komt vooral tot uitdrukking door wat er ontstaat als mensen daar komen, als jullie er met mensen in contact komen. Het stiltecentrum is eigenlijk een plek die steeds opnieuw geconstrueerd wordt; de vrijwilligers, de gesprekken, de bezoekers, die maken uiteindelijk de plek. Het is een plek die om duiding vraagt. Te

midden van alle functionele ruimte op het vliegveld, is dit een ruimte waar de bezoeker zelf de functie kan bepalen (binnen grenzen, want slapen en picknicken zijn dan weer niet de bedoeling). Tekenend vond ik bijvoorbeeld het verhaal dat ik tegenkwam in het jaarverslag van 2010, een ervaring van vrijwilliger Peter Daas. Hij vertelt dat hij op een ochtend in het stiltecentrum een man aantrof die daar trombone zat te spelen. “ehm... Meneer dit is een stiltecentrum” probeerde Peter. De trobonist antwoordde: I am playing for the Lord! Het was een ervaring die leerde dat muziek ook een vorm van stilte of van bezinning kan zijn.

In dat soort ervaringen zit de kern - bezoekers worden er aangesproken op wie ze zijn als mens – en in de ontmoetingen zien ze iets van de mens die de ander is, of van wie God is. Waaraan zie je dat? Aan al die keren dat het botst, dat het schuurt, dat het ontroert, dat er onverwachte verbindingen ontstaan tussen mensen met heel verschillende geloven. De rol van vrijwilliger is om die dynamiek te zien, er voor open te staan. Dat is in feite het ‘materiaal’ waarmee je werkt: de ruimte en de manier waarop die gebruikt wordt. Daar kun je verbindingen leggen of laten ontstaan, mensen het gevoel geven dat ze gehoord en gezien worden, dat hun identiteit er toe doet. Niet voor niets ontstaan intense ervaringen in vieringen waarin mensen de ruimte krijgen om te vertellen wie ze zijn, de communie te delen en om voor elkaar te bidden.

‘Pastoraat’ is in die zin geen vast omlijnd, strak gedefinieerd begrip, het is iets dat je vorm geeft in de ontmoetingen zelf. Soms maakt dat het lastig. Want als je het over identiteit hebt, dan raakt dat ook de vraag van de identiteit, de eigenheid van het luchthavenpastoraat. ‘Luchthavenpastoraat is altijd crisispastoraat’ is de stelling van vandaag. Dat maakt het in elk geval onderscheidend van gemeentepastoraat. Maar wat betekent dat nou voor de vrijwilligers, wat is dan in feite je ‘opdracht’, en welke eisen stelt die opdracht?

Ik zie op verschillende plekken in het land bij geestelijk verzorgers die hun rol in een crisis moeten formuleren, de neiging om te beginnen vanuit het denken over pastoraat. Pastoraat, dat is wat we kunnen – nu alleen nog even kijken hoe we dat inzetten in een crisis. Je gaat dan pastoraat vertalen naar de crisissituatie – en het gevolg is regelmatig dat er prachtige ideeën en documenten ontstaan, maar dat die uiteindelijk niet aansluiten op de ‘echte’ crisissituatie of bij de belevingswereld van de crisismanagers vanuit overheid, GGD en ketenpartners. Het gevolg: frustratie, weinig echte inzetten, teleurstelling over het verloop van een inzet. Het bijzondere van het luchthavenpastoraat is naar mijn idee dat hier in de praktijk niet het pastoraat uitgangspunt is van het denken, maar de crisis. En in de respons op de mens in crisis, ontstaat in feite een unieke vorm van pastoraat. Wat ik vanmiddag wil benadrukken is hoe het kan helpen om de basis van psychosociale hulpverlening bij schokkende gebeurtenissen als uitgangspunt te nemen voor het denken over pastoraat, in plaats van het pastoraat als uitgangspunt voor het denken over crisis.

Toen ik bij Impact ging werken, maakte ik al snel kennis met ‘de principes van Hobfoll’, de vijf basisprincipes van psychosociale hulp bij schokkende gebeurtenis. Misschien ook voor jullie intussen overbekend, maar ik benoem ze toch nog eens:

- Gevoel van veiligheid (veilige plek, reductie van stress, geruststelling, respect voor iemands grenzen)
- Kalmte, geruststelling (problem-focused coping. Emoties in de hand houden)
- Zelfredzaamheid van individu en gemeenschap (grip op de situatie - dat kan ook in de vorm van ritueel zijn)

- Verbondenheid (sociale steun is cruciaal! Luisterend oor functie, verbinding, relatie)
- Hoop (uitzicht, perspectief, blik op de toekomst)

Dit zal niemand hier vreemd in de oren klinken. Misschien denkt u juist wel; dat komt heel dicht bij pastoraat. Het ligt ook heel dicht bij elkaar en de vertaling naar pastoraat gebeurt bijna natuurlijk, daar is dan niets gezochts of complex aan. Het is jullie werkelijkheid, het klinkt in jullie verhalen.

LHP is crisispastoraat omdat er eigenlijk altijd sprake is van een 'identiteitscrisis'. Het is mensen mens laten zijn. Tegelijk is het ook daadwerkelijk pastoraat in heel moeilijke crisissituaties, waarbij de kracht ligt in pastoraat vormgeven vanuit wat we weten wat mensen in een crisis nodig hebben, in plaats van vanuit wat we denken dat pastoraat zou moeten zijn. In de interactie tussen ruimte, vrijwilliger, bezoekers wordt 'pastoraat' geconstrueerd. Dat is machtig mooi werk, al 40 jaar – en ik hoop voor Schiphol, voor alle reizigers en medewerkers dat jullie nog heel lang door mogen gaan.

**Contact:**

Jorien Holsappel

**Beleidsadviseur/ -onderzoeker**

Impact | Landelijk kennis- en adviescentrum Psychosociale zorg en veiligheid bij schokkende gebeurtenissen

Partner in Arq Psychotrauma Expert Group

[www. impact.arq.org](http://www.impact.arq.org)

mail. [j.holsappel@impact.arq.org](mailto:j.holsappel@impact.arq.org)

tel. 020 6601 912 / 06-199 155 53